

Sens życia – wczoraj i dziś

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

20 lat
Fundacji **CBOS**
1997–2017

20 lat Fundacji CBOS 1997-2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

CBOS ZREALIZOWAŁ

836

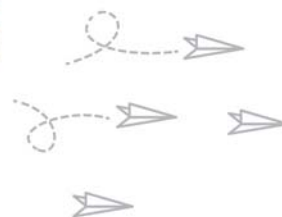
badania

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735

komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600

ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000

respondentów

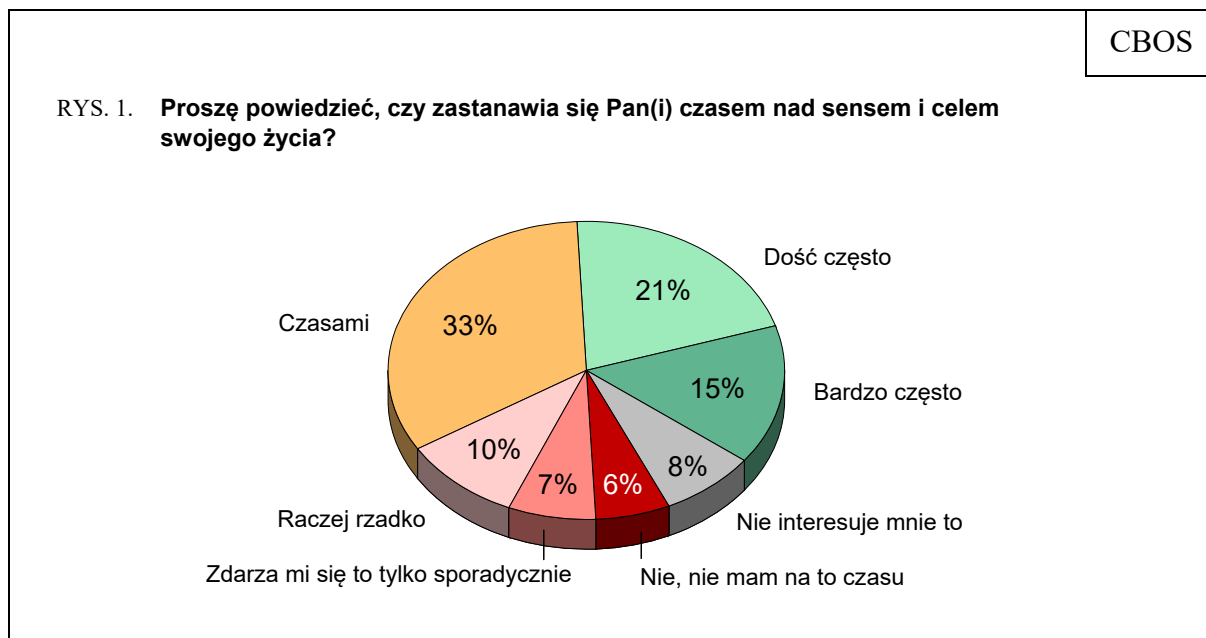
Naszym czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

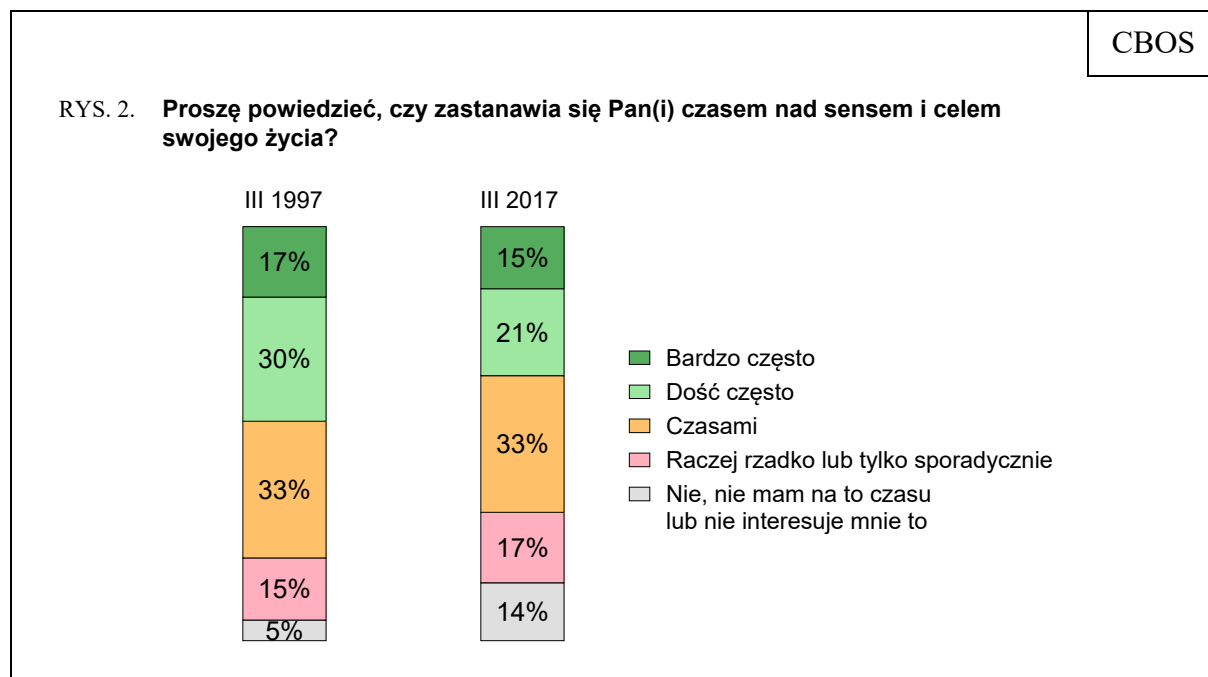
Istnieje pogląd, że obecnie rzadziej niż kiedyś zastanawiamy się nad sensem życia, ponieważ współczesna rzeczywistość podsuwa tak wiele atrakcyjnych podpowiedzi i wzorców, na ogół w konwencji gotowych do zastosowania porad typu „jak żyć”, że w praktyce znika potrzeba stawiania sobie istotnych pytań o sprawy fundamentalne i samodzielnego dochodzenia do odpowiedzi na nie. Gotowe, proste w aplikacji rozwiązania wydają się dobrze wpisywać w rosnące tempo życia, szybki obieg informacji. Ostatnio¹ zapytaliśmy Polaków, jak często zastanawiają się nad sensem i celem swojego życia oraz o to, co dla nich ten sens stanowi. Takie same pytania zadawaliśmy dokładnie dwadzieścia lat temu, dzięki czemu możliwe jest porównanie rezultatów i określenie, czy coś się w tym zakresie zmieniło.

Z deklaracji wynika, że przynajmniej czasami nad sensem i celem swojego życia zastanawia się niemal siedmiu na dziesięciu badanych (69%), w tym ponad jednej trzeciej (36%) zdarza się to często. Pozostali robią to rzadko (17%) lub w ogóle nie poświęcają czasu takim rozważaniom (14%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (322) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 2–9 marca 2017 roku na liczącej 1020 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Na podstawie porównania wyników tegorocznego badania z rezultatami sondażu sprzed dwudziestu lat można powiedzieć, że poszukiwanie sensu życia jest obecnie mniej absorbującą potrzebą niż kiedyś. Od 1997 roku zauważalnie zmniejszyła się liczba badanych, którym często zdarza się zastanawiać nad celami egzystencjalnymi (spadek o 11 punktów procentowych), przybyło natomiast osób niemających na to czasu lub po prostu nieinteresujących się tym (wzrost o 9 punktów).

Jakie cechy badanych sprzyjają takim rozważaniom? Okazuje się, że przede wszystkim płeć – kobiety zastanawiają się nad celem swojego życia wyraźnie częściej niż mężczyźni, wśród których z kolei relatywnie wielu w ogóle nie poświęca na to czasu. Refleksje nad sensem życia są bardziej charakterystyczne dla osób zaangażowanych w praktyki religijne (uczestniczących w nich co najmniej raz w tygodniu, a zwłaszcza praktykujących kilka razy w tygodniu) niż dla pozostałych. Ponadto częstemu myśleniu o sensie życia sprzyja młody wiek (18–24 lata). Zastanawianie się (przynajmniej od czasu do czasu) nad swoimi dążeniami nadającymi życiu kierunek jest nieco częstsze niż przeciętnie wśród ludzi najlepiej wykształconych, mieszkańców największych miast oraz wsi. Czynnikiem różnicującym w pewnym stopniu podejście do refleksji nad sensem życia jest sytuacja materialna: wprawdzie osoby źle sytuowane w większej mierze niż pozostałe dość często zastanawiają się nad sensem swojego życia, jednak relatywnie wiele z nich w ogóle o takich sprawach nie myśli.

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne		Proszę powiedzieć, czy zastanawia się Pan(i) czasem nad sensem i celem swojego życia?		
		Często	Czasami	Rzadko lub wcale
		w procentach		
Ogółem		36	33	31
Płeć	Mężczyźni	27	36	38
	Kobiety	44	31	26
Wiek	18–24 lata	40	44	17
	25–34	33	31	36
	35–44	38	30	32
	45–54	39	35	27
	55–64	37	33	30
	65 lat i więcej	31	34	36
Miejsce zamieszkania	Wieś	35	38	27
	Miasto do 19 999	37	30	33
	20 000 – 99 999	34	31	36
	100 000 – 499 999	30	30	40
	500 000 i więcej mieszkańców	44	28	28
Wykształcenie	Podstawowe lub gimnazjalne	31	38	31
	Zasadnicze zawodowe	35	30	35
	Średnie	35	34	31
	Wyższe	41	31	28
Sytuacja materialne	Zła	40	21	38
	Średnia	33	35	32
	Dobra	37	33	30
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	67	24	9
	Raz w tygodniu	38	37	25
	1-2 razy w miesiącu	30	34	36
	Kilka razy w roku	31	30	39
	W ogóle nie uczestniczy	33	27	39

Co stanowi dla Polaków sens życia? W jakim stopniu poszczególne wartości i cele życiowe zyskały lub straciły na znaczeniu w ostatnim dwudziestolecu?

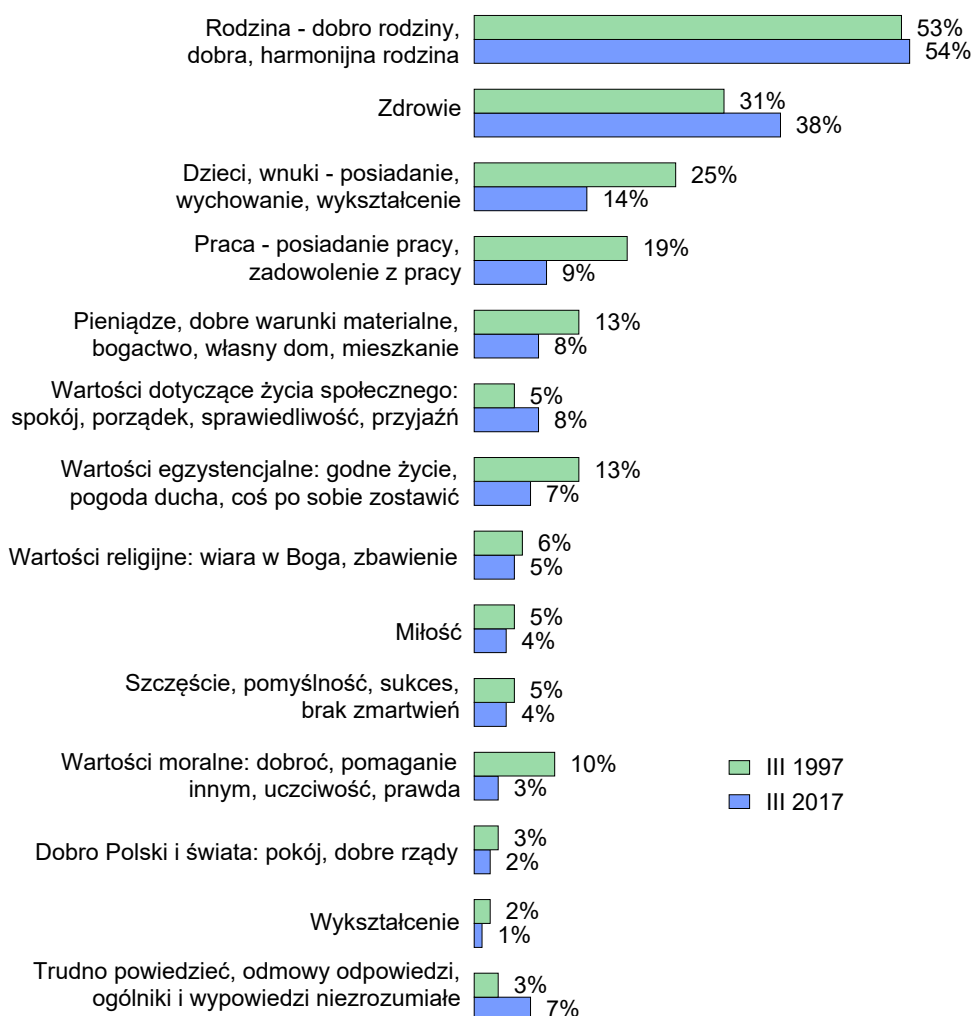
Obecnie, podobnie jak dwadzieścia lat temu, można wyróżnić trzy główne orientacje życiowe, które są istotne dla większości badanych. Ponad połowa (54%) za najważniejszą wartość uznaje **rodzinę** – jej dobro (48%) i harmonijne funkcjonowanie (6%), w mniejszym stopniu poprawę sytuacji finansowej (1%) lub zamiar założenia rodziny (1%). Zdaniem jednej siódmej Polaków (14%) sens życia nadają **dzieci** lub **wnuki**, chęć ich dobrego wychowania (2%), wykształcenia (2%) i zabezpieczenia potrzeb materialnych (1%). Wprawdzie ta sfera życia zajmuje wśród wartości, jakimi kierują się Polacy, to samo miejsce co dwadzieścia lat temu (trzecie), jednak odniesienia do niej są obecnie znacznie rzadsze niż wówczas. Częściej natomiast niż kiedyś badani odwołują się do wartości, jaką jest **zdrowie** (38%), jego utrzymanie

i brak chorób. Zmiany te można uznać w pewnym stopniu za symptomy takich procesów, jak spadek dzietności i starzenie się społeczeństwa.

Około jednej dziesiątej respondentów (9%) swoje cele życiowe wiąże z **pracą**, nieznacznie mniej (8%) – ze **sferą dóbr materialnych**, posiadaniem pieniędzy (6%), własnego domu lub mieszkania (1%). Warto zaznaczyć, że choć praca i finanse są w hierarchii orientacji życiowych na tym samym miejscu, na którym były dwadzieścia lat temu, to jednak mniej jest osób uznających je za wartości dla siebie istotne. Sporadycznie (1%) – podobnie jak przed laty – wśród głównych celów życiowych wymieniane jest **wykształcenie**, zdobywanie kwalifikacji oraz rozwijanie pasji i zainteresowań.

Ośmiu na stu badanych (8%) wiąże sens własnej egzystencji z wartościami odnoszącymi się do **życia społecznego**: spokojem i bezpieczeństwem (5%), a także przyjaźnią i dobrymi relacjami z ludźmi (2%). Niemal tyle samo osób (7%) sytuuje go w obrębie **wartości egzystencjalnych**, wśród których wymieniano zadowolenie z życia (2%), dążenie do celu, rozwijanie się (1%), a także umiar i zdrowy rozsądek (1%), nastawienie, by postępować tak, aby niczego nie żałować i wykorzystywać wszystkie możliwości (1%), wskazywano ponadto na pragnienie dokonania czegoś istotnego, pozostawienia czegoś po sobie (1%); niektórzy respondenci mówili też o pogodnej starości, która nie byłaby uciążliwa dla innych, i spokojnej śmierci (1%). Dążenia z tego zakresu mają teraz, ogólnie rzecz biorąc, mniejsze znaczenie niż dwadzieścia lat temu. Dla niemal takiego samego jak wówczas odsetka respondentów najbardziej liczą się **wartości religijne** (5%): wiara w Boga (4%), perspektywa zbawienia (1%). Istotnie mniej Polaków niż kiedyś odwołuje się do sfery **wartości moralnych** (3%) i praktyki z tym związanej, np. bycia dobrym człowiekiem (1%), pomagania innym, postępowania uczciwie (2%). Zdaniem czterech na stu badanych (4%) sens życiu nadaje **miłość**. Tyle samo (4%) twierdzi, że ich celem jest **szczęście**, czasem rozumiane jako życiowy sukces, innym razem jako brak problemów i zmartwień. W przypadku niewielkiej liczby osób, tak jak przed laty, w sens życia wpisują się **sprawy Polski i świata** (2%) – z jednej strony takie postawy i uczucia, jak patriotyzm, duma narodowa, z drugiej zaś potrzeba sprawnie funkcjonującego państwa, dobrych rządów, stabilności, a poza tym pragnienie spokoju i braku wojen.

RYS. 2. Co jest dla Pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla Pana(i) jego sens?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli podać kilka odpowiedzi

Definicje sensów i celów życiowych zależą w pewnym stopniu od płci i wieku badanych. Kobiety częściej niż mężczyźni akcentują znaczenie zdrowia, a także dzieci i wnuków, mężczyźni natomiast w większym stopniu odwołują się do sfery zawodowej. Starszym respondentom, mającym 55 lat i więcej, częściej niż pozostałym zależy na dobrym zdrowiu, z kolei relatywnie rzadziej stanowi ono cel dla osób poniżej 35 roku życia, zwłaszcza zaś najmłodszych badanych (18–24 lata). Najmłodszy częściej mówią ogólnie o szczęściu, sukcesie i braku problemów. Wśród nieco starszych od nich (mających od 25 do 44 lat) w większej mierze niż przeciętnie sens życia nadają sprawy rodzinne, a w grupie wiekowej 35–54 lata – szczególne znaczenie przypisuje się dzieciom i wnukom.

Obecnie rzadziej niż dwadzieścia lat temu Polacy zastanawiają się nad sensem swojego życia. Przybyło osób w ogóle nieinteresujących się takimi rozważaniami lub po prostu niemających na nie czasu. Podobnie jak w roku 1997 cele życiowe badanych nadal koncentrują się głównie wokół takich sfer, jak rodzina, zdrowie i dzieci. Porównując tegoroczne deklaracje z uzyskanymi w 1997 roku można zauważyć, że ubyło osób, które sens życia wiążą z dziećmi lub wnukami, pracą, pieniędzmi, a także wartościami egzystencjalnymi (m.in. radością z życia, pogodą ducha) oraz posiadaniem i realizacją pewnych zasad etycznych (dobroć, pomocniczość, uczciwość), natomiast minimalnie więcej jest takich, dla których istotne znaczenie mają sprawy społeczne, jak spokój, bezpieczeństwo i relacje z ludźmi. Warto podkreślić, że obecnie częściej niż przed dwudziestoma laty Polacy nie potrafią jasno określić, co ma dla nich w życiu sens.

#

Opracował

Michał FELIKSIAK

A N E K S

Tabela 1

		Co jest dla Pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla Pana(i) jego sens?					Liczba osób
		Zdrowie	Pieniądze	Wykształcenie	Miłość	Szczęście	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		38	8	1	4	4	1020
Płeć	Mężczyźni	31	10	1	3	4	480
	Kobiety	44	6	0	5	4	540
Wiek	18-24 lata	19	7	4	8	10	79
	25-34	25	8	1	2	3	197
	35-44	31	4		4	3	190
	45-54	37	12	1	5	5	154
	55-64	51	7		3	5	185
	65 lat i więcej	55	8	1	2	3	215
Miejsce zamieszkania	Wieś	42	10	1	2	3	406
	Miasto do 19 999	46	5		4	2	135
	20 000 - 99 999	33	8	1	3	3	206
	100 000 - 499 999	35	6	2	5	7	155
	500 000 i więcej mieszk.	30	2		9	7	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	46	10	1	3	2	204
	Zasadnicze zawodowe	42	12	0	2	2	249
	Średnie	38	7	1	5	6	312
	Wyższe	29	3	1	5	5	255
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	26	2	1	8	7	106
	Średni personel, technicy	26	2		10		37
	Pracownicy adm.-biurowi	38	3		6	2	53
	Pracownicy usług	35	3		5	2	67
	Robotnicy wykwalifikowani	29	11	1	1	5	124
	Robotnicy niewykwalifik.	44	11			4	43
	Rolnicy	41	17	2		4	55
	Pracujący na własny rach.	15	5	2	3	5	51
	Bezrobotni	39	10		6	1	40
	Emeryci	55	8	0	2	3	250
	Renciści	49	14		7	3	70
	Uczniowie i studenci	27	6	2	5	11	41
	Gospodynie domowe i inni	30	8	2	3	5	83
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	36	6	1	7	5
spółce właścicieli prywatnych i państwa		27	4		3	5	83
sekt. pryw. poza rolnict.		27	6	1	3	4	272
prywatnym gosp. rolnym		42	15	2		6	54
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	37	19		2	4	94
	Od 650 zł do 999 zł	45	8		4	2	121
	Od 1000 zł do 1399 zł	44	8	1	4	3	187
	Od 1400 zł do 1999 zł	42	8	0	3	5	157
	2000 zł i więcej	31	2		5	6	173
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	11		1	4	70
	Średnie	41	7	1	4	3	408
	Dobre	36	8	1	4	5	542
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	33	2		4	2	47
	Raz w tygodniu	41	10	0	4	2	445
	1-2 razy w miesiącu	42	3	1	3	3	163
	Kilka razy w roku	37	8	1	3	6	249
	W ogóle nie uczestniczy	26	6	2	6	10	106
Poglądy polityczne	Lewica	40	7	1	5	3	175
	Centrum	33	8	1	3	6	267
	Prawica	40	7	0	4	2	303
	Trudno powiedzieć	41	9	1	4	5	264

Tabela 1 (cd.)

		Co jest dla Pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla Pana(i) jego sens?					Liczba osób
		Praca	Rodzina	Dzieci	Wartości dotyczące życia społecznego	Wartości egzystencjalne	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		9	54	14	8	7	1020
Płeć	Meżczyźni	11	51	8	7	8	480
	Kobiety	6	57	20	8	5	540
Wiek	18-24 lata	10	58	7	8	8	79
	25-34	11	66	15	11	7	197
	35-44	10	63	20	5	2	190
	45-54	12	57	19	6	6	154
	55-64	6	49	10	6	6	185
	65 lat i więcej	4	36	12	9	10	215
Miejsce zamieszkania	Wieś	9	56	12	5	5	406
	Miasto do 19 999	10	49	19	5	5	135
	20 000 - 99 999	9	54	17	9	8	206
	100 000 - 499 999	7	58	17	9	6	155
	500 000 i więcej mieszk.	7	50	9	15	11	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	39	11	8	9	204
	Zasadnicze zawodowe	11	54	13	4	4	249
	Średnie	8	54	18	9	6	312
	Wyższe	7	67	13	8	8	255
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	55	12	12	13	106
	Średni personel, technicy	20	79	10	8	4	37
	Pracownicy adm.-biurowi	13	66	12	14	1	53
	Pracownicy usług		60	21	10	5	67
	Robotnicy wykwalifikowani	13	64	15	4	9	124
	Robotnicy niewykwalifik.	22	37	4	7	3	43
	Rolnicy	8	57	14	1	3	55
	Pracujący na własny rach.	17	64	15	3	5	51
	Bezrobotni	11	50	11	2	8	40
	Emeryci	4	42	11	9	7	250
	Renciści	3	41	14	6	9	70
	Uczniowie i studenci	11	57	6	11	6	41
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	7	64	35	5	3	83
	inst. państw., publicznej	13	62	14	10	5	130
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	9	58	15	8	11	83
	sekt. prywat. poza rolnict.	13	61	12	7	6	272
	prywatnym gosp. rolnym	8	61	14	2	3	54
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	9	52	20	3	6	94
	Od 650 zł do 999 zł	5	48	21	5	3	121
	Od 1000 zł do 1399 zł	11	53	12	7	6	187
	Od 1400 zł do 1999 zł	6	54	15	11	7	157
	2000 zł i więcej	12	60	15	13	9	173
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	25	15	3	9	70
	Średnie	8	50	14	6	5	408
	Dobre	9	61	14	9	7	542
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4	54	15	20	12	47
	Raz w tygodniu	10	54	13	5	5	445
	1-2 razy w miesiącu	8	63	19	6	4	163
	Kilka razy w roku	7	57	16	8	4	249
	W ogóle nie uczestniczy	10	38	8	12	20	106
Poglądy polityczne	Lewica	5	57	14	10	7	175
	Centrum	7	56	15	7	8	267
	Prawica	9	57	14	7	6	303
	Trudno powiedzieć	12	49	14	6	5	264

Tabela 1 (cd.)

		Co jest dla Pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla Pana(i) jego sens?				Liczba osób
		Wartości moralne	Wartości religijne	Dobro Polski i świata	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		3	5	2	7	1020
Płeć	Mężczyźni	5	5	2	9	480
	Kobiety	2	5	1	5	540
Wiek	18-24 lata	0	2		16	79
	25-34	1	3	1	6	197
	35-44	1	5	1	7	190
	45-54	6	4	3	2	154
	55-64	3	7	3	6	185
	65 lat i więcej	7	5	2	8	215
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	5	1	6	406
	Miasto do 19 999	2	7	2	6	135
	20 000 - 99 999	4	4	3	7	206
	100 000 - 499 999	4	2	1	7	155
	500 000 i więcej mieszk.	6	6	3	9	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	2	4		10	204
	Zasadnicze zawodowe	1	4	3	8	249
	Średnie	4	4	1	6	312
	Wyższe	5	7	2	4	255
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	7	2	8	106
	Średni personel, technicy				7	37
	Pracownicy adm.-biurowi		2		4	53
	Pracownicy usług	2	2		5	67
	Robotnicy wykwalifikowani		2	1	8	124
	Robotnicy niewykwalifik.		2		14	43
	Rolnicy	1	8	1	3	55
	Pracujący na własny rach.	7	9	6		51
	Bezrobotni	1	3	3	2	40
	Emeryci	7	7	2	7	250
	Renciści	4	7	4	6	70
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	6	1	3	130
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2		2	4	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	2	4	2	9	272
	prywatnym gosp. rolnym		8	1	3	54
	Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	1	2		9
	Od 650 zł do 999 zł	1	4	1	3	121
	Od 1000 zł do 1399 zł	2	5	2	6	187
	Od 1400 zł do 1999 zł	4	7	2	7	157
	2000 zł i więcej	6	6	2	6	173
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	2	1	15	70
	Średnie	3	5	2	6	408
	Dobre	4	5	2	6	542
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	6	24	4	5	47
	Raz w tygodniu	3	7	2	5	445
	1-2 razy w miesiącu	2	3	1	4	163
	Kilka razy w roku	4	1	1	8	249
	W ogóle nie uczestniczy	4		2	12	106
Poglądy polityczne	Lewica	4	2	2	3	175
	Centrum	4	3	1	9	267
	Prawica	4	9	2	6	303
	Trudno powiedzieć	1	3	1	8	264